

Qarabağ arzuları çin olan Şair

**Ramiz
Göyüşov**
*Azərbaycan
Yazıqlar
Birliyinin
üzvü*

Söz vaxtına çəkər deyiblər. 2005-ci il yanvar ayının 21-i idi. Dostum professor Rüstəm Kamalla Zəlimxan Yaqubun 55 illik yubileyi ilə bağlı onun yaradıcılığına həsr etdiyimiz "Sözla həvaliyəm-sözle diriyyə" kitabını hədiyyə etmək üçün Mingəçevirdən Bakıya gəlmişdik. Kitabın nəşrindən şairin özü xəbərsiz idi. O zaman Zəlimxan Yaqub həm də Millət Vəkili idi. Təxminən günorta rədlərində şairə zəng etdik. Kiçik hal-əhvaldan sonra ad gününü təbrik etdik. Şair belə cavab verdi. "20 yanvar faciəsinin ertəsi nə ad günü ola bilər". Lakin gələcimizin məqsədini biləndə bu xəbər onun üçün gözənilməz oldu. Axı bizim onun haqqında yazdığımız kitab şairin yaradıcılığına həsr olunmuş ilk təqəqqat - ilk kitab idi. Hədiyyəmiz şairi çox sevindirirdi. Zəlimxan Yaqubun fitri istedadı, qeyri-adi yaddaşı, alovlu tribunluğu, yüksək vətənpərvərliyi, tükənməz enerjisi, dilinin şirinliyi, milliliyi, turançılığı, folklor yaddaşı, emosionallığı, bütünlüklə Zəlimxan fenomeni haqqında çox deyilib, çox yazılıb və hələ innən belə də yazılacaq, deyiləcəkdir.

O, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə öz adını əbədi yazmış nadir söz ustadlarındandır. Əminəm ki, onun əsərləri, əsərlərində qoyduğu problemlər, poetik üslubu və dili hər zaman maraqlı və oxunaqlı olacaq, zamanın sərhədlərini aşaraq min illərə gedib çıxacaqdır. Zəlimxan poeziyası oxunduqca, öyrənildikcə daha orjinal, daha aktual, daha maraqlı olacaqdır. Onun yaradıcılığına hansı baxış bucağından baxılmasından, hansı tərəfdən yanaşılmasından asılı olmayaraq sözünün sanbalı, gücü, mənası, ləngəri və ifadə forması ilə həmin dövrün oxucusunu heyretləndirəcəkdir. Zəlimxan Yaqub, şair haqqında, "Vətən məcnunudu, safdı, dəli, xalqın bayraqtək qalxan əli" - deyərək, hər sətrindən, hər sözündən fəryad qoparıb əsərlərini yaradıb və əgər bu əsərlərin yaranma tarixi əsasən 1990-1993-cü illəri əhatə edir. Həmin illərdə şairin bütün yaradıcılığı sanki bu problemlərə yönəlmişdi. Böyük ədəbiyyatşünas-filosof Yaşar Qarayev şairin qeyd olunan əsərlərinin toplandığı "Şair harayı" kitabı haqqında yazırdı: "Kitabdakı şeirlər haraydır, gileydir şairin Atillaya dediyi şikayət, Pənah xana söylədiyi ağı, Xocalıya oxuduğu layladır. Bu ağı və laylalarla Şəhriyarı öz dərdindən halı edir, Cavad xana, Babəkə, Qazan xana üreyini boşaldır, əzabını bölüşmək üçün şahna, şeyxə və şairə-Şah İsmailə pənah götürür".

*İblis yənə fitnəsində, şeytan şərində,
Ağrı canda, nisgil gözədə, yara dərinədə.
Tağım uçdu, belim sındı Xudafərinədə,
Şeyxim mənim, şahım mənim, şairim mənim!*

Və ya:

*Qanlı bir yuxu gördüm, yuxu yozanım haray,
Ustad Dədə Qorqudum, ulu ozanım haray,
Gəlsin Tüpdəğdanım, Halaypozanım haray,
Qüdrətimə xal düşdü, arıma güllə dəydi.*

Ta qədim zamanlardan bu günümüzədək müharibələrdə saz, söz silahla bərabər olub. Buna xalq qəhrəmanı Koroğlunun, Şah babamız Xətayinin təmsalında öyrənmişik, bilirik. Bəzən elə olur ki, silahın görə bilmədiyini söz həll edir, silahla söz eyni səviyyəyə qalxır. Bəzən bir ordunun görə bilməyəcəyi bir savaşa sözlə əlac tapılır. Zəlimxan Yaqub əsərlərində şeirini, sözünü yarağa, gülləyə, mərmiyə, ildırımına, şimşəyə döndərir. Zəlimxan yaradıcılığında söz ordunu ayağa qaldırmağa qadir qüdrət sahibidir:

*Haqqın var baş olub, başda durmağa,
Qaldır məmləkəti ayağa, şeirim!
Misralar meydana mərmiyə dönsün,
Kəlmələr gülləyə, darağa, şeirim!
Qızıldan bahadır hər gün, hər saat,
Gözləmir, heç kəsi gözləmir hayat.
Torpağı silkələ, göyləri oyat,
Sığışma dəftərə, varğa şeirim!*

Tarix Azərbaycana elə bir tale qismət eləmişdi ki, XX əsrin sonu, 90-cı illərin əvvəlləri müstəqilliyimizin bərpası ilə bağlı tarixin verdiyi firsət erməni qonşularımızın növbəti xəyanətçiliyi, torpaqlarımızın növbəti qəsbini, işğalı, eyni zamanda rus imperialistlərinin xəyanəti və daxili satqınlarımızın birgə fəaliyyətilə müşayət olunurdu. Cəmiyyətin mənəvi - psixoloji düşüncəsinin, ictimai fikrinin və bütün enerjisinin milli dövlətçiliyimizin bərpasına,

ərəzi bütövlüyümüzün qorunmasına, torpaqlarımızın düşmən tapdağından azad edilməsinə, vətəndaş müharibəsinin qarşısının alınmasına yönəlmişdi və sərf olunduğu bir vaxtda Zəlimxan Yaqub kimi, söz və sənət korifeyləri bu proseslərdən kənarda qala, ona biganə ola bilməzdi. Bütün bu dəhşətləri görəndə və duyan Zəlimxan Yaqub yazırdı:

*Mənə nələr vermədi əsrin axır illəri,
Gözümə yaş verdi, saçıma qarı verdi.
Hər kəndə, hər şəhərə bir şəhid qəbiristanı,
Hər evə, hər ocağa şəhid məzarı verdi.*

Xalq və dövlət Sovet imperiyasından təzəcə qopmuşdu. 70 ildə xalqa sırdılan və öyrədilən yaxşı-pis nə varsa, hamısından imtina edilmişdi. Yeni dəyərlər isə hələ yaranmamışdı. Bir tərəfdən milli dövlət quruculuğu prosesində buraxılan səhvlər və boşluqlar, hökm sürən bəşəriyyət və dəyərlilik, səriştəsizlik və özbaşınalıq, özündən müstəbəhlik, digər tərəfdən müharibə, yenicə müstəqilliyini bərpa etmiş ölkədə çoxsaylı problemlər yaratmışdı. Bütün bu proseslər cəbhədə uğursuzluqlarla, torpaqlarımızın itirilməsi, gənclərimizin kütləvi şəhid olması ilə müşayət olunurdu. Məmləkət bəşəriyyət qalmış, ara qarışıq məzhəb itmişdi. Torpaq isə yavaş-yavaş əldən gedir:

*Parça-parça Azərbaycan əldən gedir,
Yox, yox! Təkcə əldən getmir,
Başdan gedir, beldən gedir,
Xalqdan gedir, əldən gedir,
Gözümüz baxa-baxa gözdən olur Azərbaycan.
Gücü çatır öz gücünü qaldırmağa,
Qüvvət gedir, didən olur Azərbaycan.
Şuşa gedir, Ağdam gedir, Laçın gedir,
Yavaş-yavaş bizdən olur Azərbaycan.*

Şair Qarabağ mövzusunda yazdığı əsərlərdən birini "Vətən yaraları" adlandırb. Kəlbəcərin işğalına həsr olunmuş bu poema bir yazının, bir tədqiqatın mövzusu. Poema bu misra ilə başlanır: "Dedilər ki, bu axşam Kəlbəcər də verildi". Müəllif "verildi" kəlməsini görün əsərdə necə təqdim edir:

*...Birdən bir əl bil,
Duyğularım, hisslərim kaman kimi gərildi!
Səhbətə bax, sözə bax
Kəlbəcər də verildi...*

"Tək birəcə Kəlbəcər gedibse, əldən, mənim kimisinə haramdı dünya" deyərək haray çəkirdi Zəlimxan Yaqub:

*Necə ola bilər ki,
Bircə günün içində məğlub olsun Kəlbəcər,
Bir daş, bir qayası tərpənməsin tük qədəri?
Mən buna inanmıram,
Mən bu məğrur dağları məğlub olmuş sanmıram!*

Kəlbəcər Zəlimxan Yaqub üçün təkcə dağlar-daşlar, meşələr, bulaqlar, coşqun çaylar, dərin dərələr, quşqonmaz qayalar deyildi. Bu yerlər həm də xalqın etnik yaddaşının yaşadığı məkan, sazımızın, sözüümüzün, nağıllarımızın, dastanlarımızın vətəni idi. Səməd Vurğun və Aşıq Şəmşir dastanının ünvanı idi Kəlbəcər. "Dillər bu gün dilsiz qalıb, Aşıq Şəmşir məzarından ayrı düşüb, aralanıb, Güllü nənə gülsüz qalıb", "Şəmşir ağlar zarı-zarı, saz üstündə qan yaş tökər" deyərək Zəlimxan yanib yaxılırdı. Kəlbəcəri verənləri kəskin ittiham edərək onları zamanın öhdəsinə buraxırdı.

*Öz xalqının adıyla, hər gün alver edənələr,
Şan-şöhrət pilləsiylə özünə yer edənələr,
Yada xoş gəlmək üçün özünə şər edənələr,
Cildən-cildə girsə də,
Dondan-dona düşsə də,
...Zaman söküüb-tökəcə masqaları, donları,
Sabunla kəndir tapıb xalq asacaq onları.*

Belə olanda şair haray çəkər, fəryad qoparırdı. Ən uca dağın zirvəsinə qalxaraq gur səsi ilə bütün Azərbaycana müraciət edirdi: "Gözünü yaş yandır, qəlbimi qəm tutanlara, ayağı yer, dili söz əli qələm tutanlara, ağsaqqalara, qocalara, sərkərdələrə, ozana, tariximizi qan içində yarıdın, qan üstündə yazanlara, əli şəhid olanlara, oğul məzarı üstə saçlarını yolanlara, toyu yasa döndənələrə, alışmamış sənənlərə, milyonçuya, rüşvətxora, oğruya, alçağa, baş kəsənə, atasından inciyib, anasından küsənə, qorxağa, fərarinə, kənara çəkilənlərə, aradan əkilənlərə, Vətən adı gələndə arzuları çin olanlara, qeyrətli oğullara, işi ancaq söz olub, söz üstə yarışanlara, qaçqın, köçkün, didərgin, evsiz-çəksiz qalanlara, partiyalara, dəstələrə, dəstəbazlara, qurumlara, həyasız alverçilərə, halal ticarətçilərə,

min dəfə soyulanı bir də üstəlik soyanlara, dünya malından ötrü öz doğma qardaşına daldan güllə atdıranlara, min dəfə əziləni yenidən əzdirenlərə, Vətəni qəlbində yox, cibində göz-direnlərə səslənir, onları haraylayır":

*Mən sizi çağırıram,
Mən niyə çağırıram?
Bu çağırış, bu nida, bu səs nə deyir sizə?
Ürəyimi göynədən,
Dodağımı yandıran, nəfəs nə deyir Sizə?
Düşünün fikirləşin!*

Xəyanətkarları, satqınları lənətləyir Zəlimxan Yaqub: "Çoxu eşşək gözür hərifləməyə, çoxu yöhərlənmiş hazır ad gözür, Şuşa əlimizdən gedəsi olsa, çoxu kəlləsinə güllə sıxırdı, "məşallah" hələ də salamat gözür":

*"Vaqif! Ey sərvərim, ey tacidarım!"
Başdan Şuşa adlı tacı vermmişik!
Şuşanı verməklə düşmən cənginə,
Məkkəni verməmişik, Hacı verməmişik!*

Və şairin son nidaları səslənir, xəbərdir edir, müraciət edirdi ki kəslərin hər birini:

*Vətən əgər dardadırsa,
Mənim haqqım kaman kimi gəlirməkdir,
Ölünün də haqqı yoxdur,
Məzarında rahat yata,
Onun haqqı dirilməkdir.
Vətən əldən gedən olsa,
Vətəndaşın qalır bircə vəzifəsi,
Bir kəndirdi, yağlı kəndir,
Bir boğazdı, bir ilməkdir!*

O illərdə şair Təkcə Dədə Qorquda, Qazan xana, Şah Xətayə müraciət etmirdi, həm də "Allahım, mənə bir ağsaqqal yetir" deyərək Tanrıya müraciət edirdi:

*Allahım, mənə bir ağsaqqal yetir,
İstər yerdən çıxart, özün bilərsən.
İstər göydən endir, özün bilərsən.
...İstər Cavanşiri qaldır yerindən,
İstər Xətayini təzədən gətir.
...Baş ver, başımızda tac ola bilsin
Ruh ver, qolumuzda güc ola bilsin.
...Dönsün nəsilərin ziyarətinə,
Məkkə ola bilsin, Hacc ola bilsin!
...Adamı insana, kütləni xalqa
Tayfani millətə çevirmək üçün,
Allahım, mənə bir ağsaqqal yetir!*

Və 1993-cü ildə Tanrı o, ağsaqqalı Azərbaycana yetirəndə, xalqın təkidlə tələbi ilə Ümumilli liderimiz Heydər Əliyev hakimiyyətə gələndə Zəlimxan Yaqub yazırdı:

*Addımışı ölümlə çarpışan şirim mənim,
Ölümsüzüm, olməzəm, əbədi dirim mənim,
Gur ocaqlar yandıran ocağım, pirim mənim,
Yüz minlərin içində minim yox, birim mənim,
Allah özü də təkdir, baxma meydana təksən,
Sən qalib gələcəksən!*

Lakin qalibiyyətin təmin edilməsi üçün çox iş görmək lazım idi. Ən birincisi isə ordudan, ordu qurmaqdan başlamaq lazım idi. Qarabağın qalibiyyəti ordudan keçirdi. Şair haray çəkirdi: Mənə ordu gərəkdir, xəstəyə dərman kimi, mənə ordu gərəkdir, nəfəs kimi, can kimi, mənə ordu gərəkdir, sarsılmaz cahən kimi.:

*Düşmənin yuvasını əlimlə pozmalıyam.
Səngəri durnağımla, dişimlə qazmalıyam.
Tarixi qələmlə yox, qanımın yazmalıyam,
Ordum varsa, yurdum var, ordum yoxsa, yurdum yox!
Gözəl od, əllər silah, canlar sipər olmalı,
Kırpiyimiz sıxılıb yurda çəpər olmalı,*

*Damarda qan coşmalı, canda tərər olmalı,
Ordum varsa, yurdum var, ordum yoxsa, yurdum yox!*

Şair həm də soyuq səngərlərdə Vətənə keşik çəkən, başsız dəstəbaşçıların başsızlığı üzündən canını düşmən gülləsinə güdazə vərən əsgərlərimizə müraciətən yazdığı "Əsgər qardaşına məktub" şeiri çox təsirlidir.

Onun əsgərlərimizə müraciət formasına diqqət yetirin: "Mənim şah damarım, mənim sağ gözüm:

*Özün qaz səngəri, özün aç yolu,
Dumandan, gümandan çıxart milləti.
Ən güclü ordunun zərbəsinə dön,
Ən ağır zamandan çıxart milləti,*

*Qələbə pay deyil, hədiyyə kimi.
Gətirib hardansa verələr sənə.
Özün qazanmasan lənət oxuyar,
Bu dağlar, bu düzlər, dərələr sənə,*

Zəlimxan Yaqub bütün yaradıcılığı boyu Türk dedi, Turan dedi. O, Azərbaycanı Türkiyəyə təsəvvür etmirdi. Əsərlərində, söhbətlərində, dastanlarında Bilgi xanla Oğuz xanın, Dədə Qorqudla Yunus Əmrənin, Şah Xətayə ilə Sultan Yavuzun, adını qoşa çəkirdi. "Əzəl-axır dünya türkün dünyası"dır deyird. Hiss edirdi ki, biz Qarabağda Böyük qələbəyə Türk qardaşlarımızla birgə nail olacağıq:

*Döyüşdədir ağlın huşun yolları,
Döyüşdədir uçan quşun yolları,
Döyüşdədir qurtuluşun yolları,
Dəniz kimi dalğalan türk, çalxan türk,
Döyüşən türk, oyanan türk, qalxan türk!*

Şair bizim Böyük Qələbəyə, Müqəddəs Qələbəyə Gün kimi, Ay kimi inanırdı. O, bu qələbənin çox uzaqda olmadığını da hiss etmişdi. Şeirlərindən göründüyü kimi Qarabağ düşüncünü danışılacaq yolu ilə deyil savaşa yolu ilə həllini istəyirdi.

Ömrünün sonuna yaxın Qarabağ haqqında yazdığı şeirlərdə xalqı, milləti savaşa, döyüşə çağırırdı: "Son saatım, son xilasım, son əlacım hücumdu" deyərək hər bir Vətən oğluna səslənirdi:

*Qara buludların yaxasını cır,
Dəli şimşəklərin inadını qır,
Yer kimi silkələ, göy kimi hayqır,
Haydı Vətən oğlu sərhədləri aş,
Savaş istəyirəm, dəli bir savaş.*

Hiss edirdi ki, bu "dəli savaş"da qalib olacağıq. Yoxsa bizi babaların ruhu bağışlamaz, gələcək nəsillər bizi daşa basar, şəhidlərin ruhu od tutub yanar. Ona görə gur səsilə hayqırırdı:

*Anam Azərbaycanım! Dayanma məzlum, faşır,
Məzlumların başına göydən od-alov yağır.
Bütün oğullarını səslə, döyüşə çağır,
Bir göz qırpmı belə qiymətli an deməkdir,
Tökülən hər damla qan bir həyacan deməkdir,
Bu gün döyüş meydanı Azərbaycan deməkdir.
Yaxşılara yaxşı ol, yaman ol yamanlığa,
Ana Vətən, hazır ol Böyük qəhrəmanlığa!*

Zəlimxan Yaqub həmişə səsi, sözü, şeirləri ilə xalqı birliyə çağırırdı. Bu baxımdan onun "Şair harayı" poemasının finalı çox maraqlı və təsirlidir: "Nurlu axşam düşər, qızıl dan olar, qızıl sünbül bitər, qızıl dən olar, millətin dirəyi qızıldan olar, daşlar gül bitirər, qayalar çiçək, bu gün yumruq kimi birləşə bilsək":

*Torpağın dalınca torpaq gedəcəkdir,
Ağacın dalınca yarpaq gedəcəkdir,
Qanımız getdisə canımız gedib,
Baş getdi dalınca papaq gedəcəkdir.
Dünya şirinlikdən daddan çıxacaq,
Papaq unudulub yaddan çıxacaq,
Ləçək bağlanacaq başlara ləçək,
Bu gün yumruq kimi biz birləşməsək!*

Zəlimxan Yaqub 2003-cü ildə Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevə həsr etdiyi "Böyük ömrün dastanı" poemasında: "...Şah İsmayıl Xətayim, igid oğlu, ər oğlu, O da Heydər oğludur, İlham da Heydər oğlu" deyərək Prezident İlham Əliyevin indi xalqımızı bir məslək, bir amal uğrunda birləşdirəcəyinə və böyük qələbəyə nail olacağını inanırdı. Şair O günü görməyə də arzuları çin oldu. Cənab Ali Baş Komandan İlham Əliyev yumruq kimi birləşdirdi bu xalqı. Xalqımızın birlik rəmzinə çevrilən bu " Dəmir yumruq " düşmənin başında ildırım kimi çaxdı. Ruhun şad olsun Qarabağ arzuları çin olan Şair!